

міжнародного гуманітарного права, а також дій, направлених на порушення безпеки людства з боку російських окупантів. При цьому відповідні жорстокі вчинки забороняються великим переліком джерел міжнародного права та міжнародного гуманітарного права, серед яких найбільш змістовною є Женевська конвенція від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, та протоколи до неї.

Вказана Конвенція описує статус військових, комбатантів та цивільних в процесі конфлікту, якими правами вони користуються, а також нормативно-правовий акт надає гарантії захисту учасникам конфлікту у вигляді певних заборон. Незважаючи на такий великий перелік заборон, що містяться в вищезазначених нормативно-правових актах, на превеликий жаль, тортури продовжуються, російські окупанти ігнорують та свідомо порушують норми міжнародного права. Тобто хоч міжнародне і гуманітарне право існує і має на меті дієвий інститут відповідальності, однак цинізм вчинків представників російської федерації свідчить про низьку результативність покарання в умовах війни, оскільки винні тривалий час залишаються непокараними за свої злочини, а процедура покарання потребує удосконалення.

Суспільство вимагає справедливості, тому виникає необхідність пошуку і створення нових ефективних механізмів уникнення жорстокого знущання над людьми, серед яких можемо запропонувати:

- посилення відповідальності і жорстокості санкцій з метою уникнення рецидиву таких злочинів;
- налагодження та посилення системи надання безоплатного доступу до медицини та психологічної допомоги потерпілим внаслідок тортур;
- обов'язкове притягнення до відповідальності осіб, що є причетними до вчинення таких злочинів.

Збройна агресія РФ проти України супроводжується масовими випадками катувань та жорстокого поводження з людьми. Ці злочини є грубим порушенням міжнародного гуманітарного права та становлять серйозний виклик для міжнародного співтовариства, яке має негайно реагувати на такі інциденти, оскільки люди, яким гарантується захист з боку міжнародного права, просто не мають можливості відчувати себе у безпеці під час конфліктів.

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.

2. Пупишева В. Міжнародне гуманітарне право під час російсько-української війни. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин*. 2023. С. 12–19. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/48146/1/Збірник-2023%20%281%29.pdf#page=12>.

3. Сироїд Т. Л. Заборона катувань у міжнародному праві: поняття, сутність, характеристика складу злочину. *Актуальні проблеми держави і права*. 2022. Вип. 94. С. 123–135. URL : http://www.apdp.in.ua/v94/94_2022.pdf#page=123.

УДК 323.285

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/280-282

Ірина ЄРЕМЄЄВА

доцент кафедри міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ

Тероризм, як актор сучасних міжнародних відносин, давно набув характеру універсального явища, що притаманне державам та регіонам світу незалежно від рівня їхнього соціально-політичного, економічного та культурного розвитку. Ефективне протистояння тероризму залежить від виявлення закономірностей його виникнення,

поширення, характеру діяльності та принципів організації терористичних угруповань, що розкривається, зокрема, через використання методології класифікації тероризму за певними критеріями (табл. 1), що акцентують на типах тероризму, які мають вплив на міжнародні відносини.

Таблиця 1

Класифікація тероризму у міжнародних відносинах

Класифікаційний критерій	Типи тероризму
Масштаб поширення	Внутрішньодержавний тероризм Міжнародний тероризм
Належність до державної влади	Державний тероризм Недержавний тероризм
Ідентифікація акторів	Етнічний тероризм Релігійний тероризм
Сфера впливу	Економічний тероризм Політичний тероризм Соціальний тероризм Інформаційний тероризм (кібертероризм)

За критерієм масштабу поширення виділяють внутрішньодержавний та міжнародний тероризм. Внутрішньодержавний тероризм виникає на фоні внутрішніх суперечностей та являє собою форму політичного протистояння, що часто набуває форм групових вбивств, злочинів проти особи, саботажу. Актором внутрішньодержавного тероризму може виступати державна влада, яка здійснює боротьбу з опозиційними силами через розпалювання насильства і страху в суспільстві та встановлені на цій основі диктатури.

Міжнародний тероризм являє собою координоване та систематичне використання насильства організованими групами в міжнародному масштабі. Метою міжнародного тероризму є досягнення своїх цілей через дестабілізацію ситуації у світі або окремому регіоні. Міжнародний тероризм часто є вираженням агресивної реакції окремих конфесійних, етнічних, соціальних спільнот на процеси світової політики. Критеріями визначення міжнародного тероризму є наступні ознаки: терористичні акти здійснені за межами держав, які представлені терористами або їх жертвами; терористичні акти спрямовані проти осіб, що перебувають під захистом норм міжнародного права; після вчинення терористичного акту в одній державі терорист переховується в іншій державі, що вимагає застосування процедури екстрадиції.

Міжнародний тероризм належить до категорії глобальних загроз світовій безпеці, адже внаслідок здійснення міжнародного терористичного акту може бути завдано шкоди одразу декільком державам, спровоковано соціальні, політичні, національні та релігійні сутички, початок міждержавного збройного конфлікту, підрив суверенітету через порушення територіальної цілісності тощо. Найнебезпечнішими для людини та навколишнього середовища видами міжнародного тероризму є ядерний, хімічний, біологічний тероризм, які призводять до непоправних наслідків – численних людських жертв та екологічних катастроф.

Наступна класифікація заснована на критерії належності терористів до державної влади, за яким тероризм поділяється на державний та недержавний. Відмінністю між цими типами тероризму є те, що державний тероризм являє собою відкрите насильство з боку правлячої еліти, спирається на владу та силу державних інституцій та є санкціонованим. Головною зброєю державного тероризму є репресії. Державний і недержавний тероризм взаємопов'язані і провокують розгортання один одного. Зокрема, державний тероризм тоталітарних та авторитарних режимів стимулює недержавний і унеможливає інші способи боротьби з диктатурою, крім терористичних.

На основі критерію ідентичності суб'єктів терористичної діяльності тероризм поділяють на етнічний та релігійний. Саме ці типи тероризму часто виступають різновидами міжнародного тероризму.

Суб'єктами етнічного тероризму є групи, які прагнуть досягти зміни державного устрою або становища відповідної етнічної групи. Передумови етнічного тероризму виражаються через протиріччя, пов'язані з нерівномірним розвитком регіонів, дискримінацією груп населення за расовою, етнічною чи релігійною ознакою, нерівним ступенем свободи доступу етносів до ресурсів та ринків.

Акторами релігійного тероризму є організації, утворені представниками певної

релігійної конфесії. Ключовою причиною виникнення та поширення релігійного тероризму є фундаменталізм, який у різних формах проявляється у більшості світових релігій. Релігійний тероризм має за мету утвердити панування релігії, яку сповідують терористи і одночасно послабити або знищити інші релігії. Об'єкти нападів релігійних терористів розмиті етнічно, географічно та соціально. В міжнародному тероризмі релігійна мотивація, як правило, є найбільш радикальною та нераціональною. Звідси боротьба з даним видом тероризму шляхом посилення кримінального законодавства неефективна, адже застосування жорстких заходів покарання, розглядається релігійними терористами, як виконання важливої місії ціною власного життя.

За сферою впливу сучасний тероризм поділяється на економічний, політичний, соціальний та інформаційний.

Економічний тероризм поширений у міжнародних відносинах та полягає у вимаганні будь-яких матеріальних благ за допомогою шантажу, загрози застосування чи використання насильства. Існує три основні його напрями, які мають вплив на розподіл доходів у міжнародній економіці: шантаж транснаціональних компаній, захоплення заручників, торгівля наркотиками. Основною метою економічного тероризму є дестабілізація фінансової сфери та економіки через зниження рівня життя, створення економічних бар'єрів розвитку економіки, зниження вартості акцій, доведення до процедури банкрутства.

Політичний тероризм представлений підпільними групами, що діють часто автономно, використовують найсучасніші засоби зв'язку, змінюють дислокацію, не втрачаючи при цьому постійних контактів між собою. Його лідери не потребують легітимності, знаходяться в повній опозиції до загально визнаних системних відносин. Цілі політичного тероризму мають одночасно риси етнічного, релігійного, економічного та інших, адже часто кінцевою метою різних терористичних угруповань є саме політична влада. Прояви політичного тероризму підривають стійкість політичної системи держави, здатні паралізувати дії влади, послаблюють міжнародну систему.

Соціальний тероризм має на меті повалення урядів, зміну суспільного устрою у будь-якій державі. Характеристика такої форми тероризму полягає в тому, що він не переходить межі країни та не має міжнародного характеру. Розширення маргінальних груп у багатьох сучасних державах, посилення нерівності стимулюють розгортання актів соціального тероризму.

Інформаційний тероризм (кібертероризм) представлений навмисними політично або економічно мотивованими акціями, спрямованими на інформаційне середовище, комп'ютерні системи та програми. Кібертероризм набуває форм насильства проти нейтральних об'єктів з боку субнаціональних груп або окремих осіб, які зламують комп'ютери державних установ, банків, підприємств, що блокують інформаційні потоки, порушуючи роботу держустанов, спецслужб, приватних корпорацій. Відмінністю цієї форми тероризму є те, що вона діє в інтелектуальній сфері та породжує новий вид насильства, яке може бути використане для саботажу урядових та міжнародних установ, завдання економічної шкоди транснаціональним корпораціям, зриву операцій, що може призвести до масових людських страждань або поширення комп'ютерних вірусів.

В сучасних міжнародних відносинах тероризм практично завжди має політичні мотиви та політичну спрямованість, незважаючи на етнічний, національний, економічний або інформаційний характер.

1. Haynes, J. Religion and international relations: what do we know and how do we know it? *Religions*. 2021. № 12 (5). URL : <https://www.mdpi.com/2077-1444/12/5/328>.

2. Єремеева І. А. Проблеми асиметричного конфлікту в сучасних міжнародних відносинах. *Регіональні студії*. 2018. № 14. С. 87–91.

3. Прошин Д. Захоплення заручників як політичний виклик: специфіка, загрози і відповіді. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спец. вип. № 2. С. 177–183.